

Penmail

Jaargang 16, nr. 2 – April 2021

Uitgave : Werkgroep Kinderhandschrift

Redactie: Dick Schermer (dick.schermer@upcmail.nl)

Gratis digitaal kwartaalblad met informatie over kinder- en jeugdhandschrift

Doel en doelgroep

Met deze Penmail willen we mensen met belangstelling voor het schrift van kinderen en jeugdigen regelmatig informeren.

We vermoeden dat er bij meerdere groepen behoefte bestaat aan regelmatige informatie op dit gebied: Stichting Schrijfpedagogische Hulpverlening (SPH), Vereniging voor handschriftontwikkeling (VLSM), Nederlandse Orde van Grafologen (NOG), Landelijke Bond van Remedial Teachers (LBRT), Onderwijsadviesdiensten (schrijf-specialisten), schrijftherapeuten.

Afbakening

Penmail zal zich vooral richten op deze terreinen: Handschriftonderwijs, schrijfmethode, schrijfmateriaal, schriftontwikkeling, schrijftests, verband tussen handschrift en persoonlijkheid, ofwel pedagogische schriftkunde. Informatie op het gebied van krabbels, tekeningen en kalligrafie valt in principe buiten onze doelstelling.

0-0-0-0-0

*Dankzij enkele lezers zijn we attent gemaakt op enkele recente artikelen.
Fijn, dat we er zo samen van kunnen profiteren!*

Correctie

In de vorige Penmail is Meester Sander in zijn website-adres, door een typefoutje, als ‘zanger’ benoemd! Dit moet natuurlijk zijn: meesterzander.nl/educatieve-apps-in-de-praktijk

Inspectie spreekt zich uit: ‘Leer basisscholier schrijven, geen yoga’

Op 5 maart verscheen het artikel met deze kop bij nrc.nl, waarin zij Mirjam Remie inspecteur-generaal van de onderwijsinspectie Alida Oppers en onderzoeksleider Marleen van der Lubbe interviewde. Dit naar aanleiding van het inspectierapport en volledige nieuwsbericht: *Slechts driekwart leerlingen haalt minimale niveau schrijfvaardigheid*. De uitkomst geeft te denken. Evenals het feit, dat ‘schrijfvaardigheid’ nog altijd wordt gekoppeld aan ‘stellen’, terwijl het ‘schrijven met de hand’ vrijwel wordt genegeerd. Al begint de term ‘handschriftonderwijs en educatie’ steeds meer weerklank te krijgen.

De letters zijn van de kaart

Twee VWO6-leerlingen – Samantha Timmerman en Jasmijn van Vlimmeren – presteerden in de eerste maand van 2021 een uitgebreid profielwerkstuk met bovenstaande titel, met als ondertitel: Worden we daadwerkelijk wijzer van het schrijfonderwijs? Als hypothese kozen zij voor hun degelijke onderzoek: Hoe beïnvloedt de inrichting van het Nederlandse schrijfonderwijs de kwaliteit van het handschrift? Zij beperken zich niet alleen tot interviews en bronnenonderzoek, maar nemen ook proefjes af in de groepen 4, 6, 8 van een basisschool, en van 47 jaargenoten.

Geïnteresseerd? Via hun e-mailadres zijn zij met plezier aanspreekbaar:

- samantha.timmerman51@gmail.com

- jasmijn.van.vlimmeren@outlook.com

Hand- en vingergymnastiek

Sinds kort maakt Marije Goosen deel uit van het Platform Handschriftontwikkeling, evenals

Rosanne Boxum, Jorne Luten, en dr. Anneloes Overvelde. Marije schreef haar bachelor scriptie over “*Hand- en vingergymnastiek*” (2018). Een samenvatting daarvan staat in bundel 88 van de reeks “Over kinderhandschrift ... gesproken”. Na de pabo is zij de premaster en master Pedagogische Wetenschappen: Applied Neuro-science in Human Development aan de Universiteit Leiden gaan volgen. Momenteel werkt zij als groep 1 leerkracht op een basisschool in Den Haag. Wil iemand contact met haar, dan is zij bereikbaar via m.goosen@outlook.com.

Handschrift is hersenwerk

Sinds februari is bij het Platform Handschriftontwikkeling de brochure ‘Handschrift is hersen-schrift’ verschenen. In de toelichting staat hierover:

Schrijven met de hand blijft belangrijk

Schrijven met de hand stimuleert een leven lang onze persoonlijke computer: onze hersenen. In deze korte brochure vertellen we wat er in het brein gebeurt als er met de hand geschreven wordt. Schrijven met de hand doet meer dan we denken! We leven in een digitale wereld. Schrijven is communicatie en dat kan prima via de hand én het toetsenbord. De keuze om door te gaan met het aanleren van een soepel en leesbaar handschrift kan verantwoord gemaakt worden als alle argumenten bekend zijn. Door ook de brein-argumenten door te geven, hopen we jullie te motiveren.

Schrijven met de hand is een wonder

Schrijven is één van de moeilijkste neuromusculaire taken. Wat werkt dan allemaal in ons brein samen om tot schrijven met de hand te komen? We noemen de motoriek, de samenwerking tussen linker-en rechterhersenhelft, motorische planning, dieptegevoel, visuele waarneming, concentratie en sensorisch bewustzijn van de vingers. Het is een wonder, dat al die hersendelen zo razendsnel samenwerken terwijl we schrijven én onze aandacht aan de spelling en de inhoud van de tekst kunnen geven en verwerken wat de tekst met ons doet. In deze brochure nemen we de volgende deelgebieden onder de loep: linker- en rechterhersenhelft, neurale verbindingen, motoriek, ruimtelijke oriëntatie, het zien, lezen en taal, emotie.

Brochure over bordschrijven?

Twee vragen aan het Platform over het schrijven op krijt- en/of whiteboard hebben geleid tot een bundeling van gegevens. Zo ontstond de brochure *Bordschrijven – over tips en het nut ervan*. De brochure omvat 16 blz. op A5-formaat, en is gratis te downloaden via de website www.handschriftontwikkeling.nl (categorie: Brochures)

Fijn!

FIJN!

Een boek boordevol kennis en ideeën om de fijne motoriek te stimuleren

Dorien Kikkert & Kirsten de Zwart

Dit fijne motoriekboek is door Dorien Kikkers & Kirsten de Zwart geschreven, verscheen in oktober '20, telt 169 blz., en kost € 34,95.

Een uitstekend boek; heel praktisch, leesbaar geschreven, bedoeld voor onderbouw leerkrachten (groep 1, 2 en 3).

Er zijn veel kinderen die fijnmotorisch niet helemaal in de pas lopen met hun leeftijdsgenoten. Een minder goede fijnmotorische ontwikkeling heeft gevolgen voor het schoolwerk, maar ook voor het zelfbeeld van het kind.

Dit boek bestaat uit een deel met theoretische kennis en kunde om gericht activiteiten in te zetten die aansluiten bij de ontwikkeling van de fijne motoriek van een kind. Het andere deel staat boordevol leuke ideeën om kinderen te stimuleren in het ontwikkelen van de fijne motoriek. Allemaal heel praktisch met materialen die toch al in de klas staan of voor de hand liggen.

GLIFO – The custom-made writing aid

Ergotherapeute Margot van Poppel maakt ons attent op een schrijfhulpmiddel voor kinderen met een motorische beperking:

A 3D printed custom aid that helps children with disabilities achieve autonomy in writing and drawing

<https://www.kickstarter.com/projects/opensdotlab/glifo-the-custom-made-writing-aid?ref=section-design-tech-featured-project>

Hartelijk dank Margot!

Effecten van De Schrijfladder / Stroes in Beweging

Een masterstudent, die ook groepsleerkracht in groep 4 is, doet onderzoek naar de effecten van De Schrijfladder, van Marjon van Sambeek & Hans Stroes, in groep 2, 3 en 4.

Hans heeft met zijn Leerlingvolgsysteem een nulmeting gedaan. 8 kinderen uit 6 klassen (2x groep 2, 2x groep 3, en 2x groep 4): één van de twee groepen werkte met De Schrijfladder en de andere groep niet.

Na 1 of 2 weken in december startte de lockdown en gingen de kinderen pas weer in februari naar school. Vervolgens is het onderzoek weer opgestart en hebben ze ongeveer 6 weken zo kunnen werken. Daarna opnieuw het LVS afgenomen en zoals verwacht waren de resultaten niet bijzonder door corona (de periode was gewoon te kort).

Maar..... daarom dit verhaal..... Wat vooral opviel was dat de schrijftesten bij bijna alle kinderen in groep 3 (zowel bij experimentele groep als controlegroep) de score achteruit was gegaan!

Dr. Anneloes Overvelde stemt van harte in met elk onderzoek op dit zo onderschatte gebied: “Dit is waardevolle informatie, die we zeker kunnen gebruiken om de gevolgen van gemis aan handschriftonderwijs met objectieve gegevens te ondersteunen.”

Wat is er gebeurd met het handschrift in lockdown?

Freelance journalist Chris Parr gaat op dit uiterst actuele onderwerp in. Zij interviewde daar handschriftdeskundige en ergotherapeut Jo Atkinson over, die verbonden is aan de Faculteit Gezondheidswetenschappen van de Universiteit van Bradford. Zij pleit met name voor bijspijkerlessen.

Benieuwd? Voilà: <https://www.tes.com/news/covid-schools-what-happened-handwriting-lockdown>
<<https://www.tes.com/news/covid-schools-what-happened-handwriting-lockdown>>

In bundel 109 wordt de vertaling van dit recente en urgente artikel opgenomen. Met genoegen zal het, op verzoek, worden toegestuurd.

Drie nieuwe bundels “Over kinderhandschrift ... gesproken”

Sinds de vorige Penmail zijn bundel 106, 107 en 108 verschenen. De ruimte staat niet toe er hier enkele artikelen uit te vermelden. Op de website van het Platform Handschriftontwikkeling (www.handschriftontwikkeling.nl) is, per bundel, een overzicht van alle artikelen te vinden – via de sitemap.

Allen een uitdagend en plezierig voorjaar gewenst!
Met vriendelijke 1 aprilgroeten,

Dick Schermer/01.04.21